

OLGA BACH - EN LEVNADSBESKRIVNING

Olga föddes år 1892 i staden Jakutsk i nordöstra Sibirien. Hennes far hette Inocent Bykov och var revisor, troligen i tjänst hos någon av statens myndigheter, kanhända skattemyndigheten. I enlighet med ryskt namnskick fick Olga tillnamnen Inocentevna Bykova. Olgas mor hette Elisaveta och hon var barnmorska.

Livet i Jakutsk präglades säkerligen av det stränga klimatet. Staden ligger i gränslandet mellan tundra och taiga och är en av de kallaste bebodda platserna på jorden. Vid tiden då Olga föddes hade staden omkring 5.000 invånare och närmast större stad var Irkutsk som man hade förbindelse med under juli och augusti då floden Lena var isfri. En resa dit var bortemot 200 mil. Jakutsk var handelsstad men drog till sig också lycksökare och laglösa. En kanhända belysande episod upplevde Elisaveta: som barnmorska blev hon ofta hämtad för födslar i hemmen och det var därför inget märkligt när hon en kväll blev hämtad av två män med häst och släde. Men så hon kommit i släden tvangs hon ha bindel för ögonen och fördes till ett hus utanför staden. Där fanns en kvinna som hon hjälpte med förlossning. Efter väl utförd värv blev hon åter försedd med bindel och skjutsad hem igen. Betalning diskuterades aldrig. Men väl hemkommen öppnade Elisaveta sin barnmorskeväska och fann däri rikligt med pengar.

Olga blev tidigt faderlös och har berättat att hon endast hade en svag minnesbild av sin far då han vid ett tillfälle lyfte henne upp på en klädkista. Hans frånfälle var tragiskt. I släde med två hästar hade han med kusk begett sig på tjänsteresa till en annan stad. De kom aldrig fram och hästarna återvände med tom släde till Jakutsk. Senare fann man Inocent och kusken båda slagna och rivna till döds av björn.

Olgas mor var nu änka. Hon lär ha haft en besvärlig svärmor och kanhända bidrog detta till att Elisaveta med sin lilla Olga 1895 flyttade till Irkutsk. Irkutsk var en storstad med bortemot 40.000 invånare och var Sibiens centrum för handel och kulturliv. Anslutning till transsibiriska järnvägen skulle staden dock få först några år efter sekelskiftet. Olga växte upp och fick gå i gymnasium och efter examen där flyttade hon som student till universitetet i Moskva för att utbilda sig till lärarinna. Men redan efter en termin måste hon återvända till Irkutsk där hennes mor Elisaveta hastigt dött i lunginflammation. Det berättas att hon efter ett

bad blivit kallad till en förlossning och gått ut i hård kyla och så ådragit sig sin sjukdom. Detta hände 1910 och Olga var 18 år. Vid samma tidpunkt hade till Irkutsk kommit militärer och bland dem fanns en ung topograf från tsarrikets allra västligaste provins, Estland. Han hette Edvard Bach och Olga kunde ofta ses tillsammans med honom ute på staden. En släkting till Olga höll ett vakande öga på henne och fann hennes umgänge med militären för högst opassande så Olga skickades till Vladivostok där hon fick kontorsarbete på ett varuhus.

Denna deportering var emellertid verkningslös. Edvard följde snart efter till Vladivostok, och en kort tid senare reste de tillsammans till Moskva där de gifte sig den 14 november 1914.

Några månader före giftermålet hade första världskriget brutit ut och Tyskland förklarat Ryssland krig. Edvard som var topograf kunde dock få bo kvar i Moskva. Den tid av våld och

social omvälvning som i Ryssland präglat seklets första årtionde hade förbytts i en period av relativt lugn, och Edvard och Olga trivdes och fann sig väl tillrätta i storstaden. Mikael föddes 1916. Lugnet skulle emellertid brytas av revolutionen 1917. Edvard blev kommenderad till tjänstgöring i Riga och familjen flyttade dit.

Estland hade under 1800-talet haft karaktär av autonom balttysk adelsrepublik under tsarens överhöghet, men under 1900-talets början hade nationalistiska strömningar framträtt. Dessa hade effektivt bekämpats genom ryskt ingripande, men den efter revolutionen i Ryssland nytillträdde Kerenskiregeringen gav Estland en demokratisk författning. Den 24 februari 1918 konstituerade Estland sig som en fri och självständig stat, och den 24 februari kom sedan att bli den estniska nationaldagen.

Olga och Mikael hade flyttat hem till Edwards föräldragård i Mugi som brukades av Edwards far Mihkel Bach. Han var en strävsam bonde som hade sina rötter i livegenskap. Det berättas om honom att han som litet barn av sin husbonde blev bytt mot en jakthund. Han var född 1853. Hur gården kom i släktens ägo är inte känt. Stadsflicka som Olga var blev hon i allafall väl mottagen hemma hos sin svärfar, kanske lite för att fött en son, en son som dessutom fått namn efter honom själv.

När Estland blev självständigt var ännu inte rysk-tyska kriget slut och Edvard var i ryska armén. Han var dock est och under en trupptransport i samband med ett tågbyte rymde han hem till Estland och Mugi. I mars 1918 slöts freden mellan Ryssland och Tyskland.

I fredsvillkoren avstod Ryssland från Estland (som var fri stat!) som gavs åt Tyskland. Tyska trupper besatte Estland, men redan i november efter det att Tyskland helt kapitulerat vid Compiene utrymde tyskarna Estland. I stället började åter ryska härjningar och terror. År 1919 hade emellertid det fria Estland lyckats organisera en armé och den kunde rensa landet från den ryska militären. Officiell fred slöts i Dorpat 1920. Slutlig bekräftelse på att Estland nu var ett fritt land fick nationen då den blev invald som medlem i Nationernas Förbund. Estlands förste och ende president höll 1920 där sitt jungfrutal på latin.

Mycket snart efter fredsslutet flyttade Edvard med familjen till Tallinn där han lät bygga en villa. Familjen utökades, Helena (Lo) föddes 1924 och 1929 föddes Valentina. Familjen var tvåspråkig, med far talade barnen estniska och med mor alltid ryska. Även kyrkligt var man delade, Edvard tillhörde den protestantiska kyrkan och Olga den ryska ortodoxa. Hon var djupt troende och förde alla barnen in i den ortodoxa religionen.

Eduard o Olga
med Lo och Michael

Stående: Eduard, gårdsdrängen August, Michaels kamrat Viktor
På soffan: Olga, faster Lilly, Ebba, Helena (Lo)
Främst: Valentina, Lydia (Tibbi) och Michael

Som topograf var Edvard nu stabsofficer med överstes grad. Nationens välstånd utvecklades snabbt och den Bachska familjen levde under mycket goda ekonomiska villkor och deltog i det societetsliv som etablerades i Tallinn. Edvard hade en viss svaghet för den "fina världen", klädde sig elegant, var en god dansör, tyckte om franska och lät barnen gå i Tallinns franska gymnasium. Lo och Valentina gick i dansskola för klassisk balett. Man skaffade flygel för att barnen skulle lära sig spela. Edvard utnyttjade den ekonomiska krisen i början av 20-talet i Tyskland och köpte hyreshus i Berlin. Dessa förvaltades av kusinen Gustav, farbror Gustav kallad, som studerat i Tyskland.

Valentina

År 1926 dog Mihkel Bach och gården Mugeru delades mellan syskonen. Lilly fick en tredjedel med byggnaderna i Mugeru, Edvard fick en tredjedel där han uppförde nya byggnader och skapade gården Tagametsa, och Konrad fick en tredjedel. Konrad förspilde sitt arv på kortspel och utsvävande leverne, Lilly utvecklade sitt arv till en mönstergård.

Familjen bodde på vintrarna i Tallinn men under somrarna flyttade man ut till Tagametsa. Gården låg ensligt med endast en smal byväg till närmsta samhälle. Tagametsa kom att bli familjens replikpunkt och framtiden syntes lycklig och problemfri. Mikael flyttade till Berlin och utbildade sig till arkitekt. Estland tecknade non-aggreationspakter med såväl Tyskland som Ryssland.

Så kom 1939 och andra världskriget bröt ut. Estland förklarade sig neutralt. Detta kom inte att hjälpa. I en tysk-rysk överenskommelse förklarades Estland tillhöra den ryska intressesfären och 1940 annekterades Estland av Ryssland. I Tallinn fick Edvard och Olga med sina tre barn behålla två rum och i resten av villan flyttade in en rysk och en balttysk familj. De minskade utrymmena hade man säkerligen kunnat leva vidare med, men tillvaron i Estland blev på andra sätt osäker. En våg av arresteringar och deporteringar svepte över landet och flera av familjens vänner och bekanta försvann hastigt och spårlöst. Edvard förstod att familjen snabbt måste lämna landet för att överleva. I en tidigare träffad tysk-rysk överenskommelse hade balttyskarna tillförsäkrats rätten att lämna Estland och resa till Tyskland. Edvard hade inget balttyskt ursprung och kunde heller ingen tyska, men namnet Bach lät tyskt och Mikael hade studerat i Berlin och detta var kanske tillräckligt. Familjen kunde med en del av sina tillhörigheter med båt lämna Tallinn för resa till Stettin. Efter en kort tid i genomgångsläger där fick man resa vidare till Berlin. Där bosatte man sig i en lägenhet på Feuerbachstraße 57, ett hus som Edvard ägde.

Vid denna tid var förhållandena i Berlin ganska opåverkade av kriget. Valentina började skolan utan att förstå ett enda ord tyska och Lo fick anställning som dansare på Operan. Edvard blev svårt sjuk med rubbning av balanssinnet och läkare kunde inte ställa någon diagnos.

Vistelsen i Berlin skulle inte komma att bli långvarig. I augusti 1941 hade tyska trupper besatt Estland som därefter ställdes under tysk civilförvaltning. Edvard såg möjlighet att återvända till hemlandet. Mikael reste i förväg och därefter Edvard med Olga och Valentina. Lo stannade kvar i Berlin. Edvards hälsa blev alltmer vacklande och det blev en svår resa för honom. Man reste med olika militära transporter och kom småningom fram till Tallinn. Edvard upplevde en stark lyckokänsla över att få återkomma till Estland. Man flyttade in i villan på Tuulika nr 2. Vid inflyttningen var villan tom, inte endast på främmande hyresgäster utan även på alla möbler och tillhörigheter. Så när som på ett stort skåp som snickrats på platsen och inte gick ut genom dörren.

Återkomsten skedde på våren 1942. I maj samma år dog Edvard. Han begravdes på kyrkogården i Käru, samma plats som även hans far begravts på. Olga, Mikael och Valentina

flyttade ut till Tagametsa. Även där var huset helt uttömt på tillhörigheter. Några år levde man så omväxlande i Tallin och Tagametsa. Lo flyttade hem från Berlin.

I augusti 1944 bröt den tyska fronten vid Leningrad samman och i Estland bildades en författningsenlig estnisk regering, som emellertid redan efter en månad upplöstes i och med att Ryssland ockuperade landet. Samtidigt som den tyska fronten drog sig tillbaka följde Olga, Lo och Valentina med olika buss- och tågtransporter mot Tyskland. De hade lämnat Tagametsa med krigets kanoner inom höravstånd. De kom fram till ett Berlin som stod inför sitt fall och ständigt utsattes för bombangrepp. Någon skolgång blev det inte för Valentina och Lo hade tillsammans med de övriga i operabaletten satts i arbete i krigsindustrin på Siemens.

Man bodde i ett rum och kök i stadsdelen Charlottenburg och tillvaron präglades helt av kriget. Matkupongerna var otillräckliga eftersom de skulle räcka också för en extra person. Det var Los fästman Hajo Humborg som hölls gömd. Han hade för att klara sig undan att bli skickad till fronten brutit sin arm. Detta hade uppdagats och han hade kallats till krigsrätt, men valde att inte inställa sig. Bombangreppen ökade i intensitet för att slutligen komma i stort sett varje kväll. Det var uppenbart att slutet för Berlin närmade sig, och man bestämde sig för att söka sin tillflykt längre västerut. Detta var en månad innan de ryska trupperna intog staden och Hitler tog sitt liv i sin bunker.

Olga och Valentina reste med tåg till samhället Bad-Driburg utanför Paderborn. De hade mycket lite bagage, endast kläder. Valentina bar en rygsäck som Olga hade sytt av säckväv. Resan skedde med täta avbrott och tåget besköts av allierat flyg. En tysk officer hjälpte Valentina stiga upp på tåget. Han lyfte upp hennes rygsäck med ett resignerat "armes Deutschland".

Haus Niedersachsen

Bad-Driburg kontrasterade starkt mot Berlin. Här var närmast en lantlig idyll utan bombskadade hus. Att få bostad var emellertid inte lätt. Olga kunde inte tyska och 15-åriga Valentina fick klara samtalen med myndigheterna som till slut ordnade bostad i en kolonistuga med ett rum och en säng som de hade att dela. Efter en kort tid kom också Lo dit. Hon fick sova i en vilstol. Den primitiva bostaden kan ha varit en bidragande orsak till att Lo ådrog sig lunginflammation. Detta medförde emellertid att de fick en riktig och bra bostad på pensionat Haus Niedersachsen. Krigsslutet för Bad-Driburg blev odramatiskt. En amerikansk trupp kom, några skott avlossades, och truppen drog vidare.

Livet började långsamt anpassas till fredsförhållanden. Valentina började åter skolan, Lo flyttade för en tid till Köln och dansade i operabaletten där innan hon gifte sig med Hajo som återkommit från Berlin. De bosatte sig sedan i Heilstädte-Hellersen där Hajo fått läkartjänst. Framtiden såg ut att ljusna för Olga, Lo och Valentina - men hur hade det gått för Mikael. De visste inget om honom och han inget om dem.

Mikael levde under goda och ordnade förhållanden i Stockholm och hade arbete som arkitekt. Han hade i Estland köpt en båt och i likhet med 100.000 andra landsmän lämnat sovjetterrorn i Estland genom flykt över Östersjön. Båten var ganska stor och man var en grupp vänner. Till och med en bil hade man kunnat ta med sig. Troligen seglade man till Gotland och reste sedan vidare till Stockholm. Mikael tog sedan kontakt med Frälsningsarmén som hade en organisation för att söka och återföra människor som kommit ifrån varandra under kriget. Det var alltså genom Frälsningsarméns försorg som Olga och Valentina anlände till ett läger i Landskrona i november 1946. Där fick de stanna tolv dagar och reste sedan till Stockholm och kunde flytta in i en möblerad trerumslägenhet som Mikael hyrt för sig och sin estniska

flickvän Laine. Lägenheten utgjorde övervåningen på en Viggbyholmssvilla med idyllisk strandtomt vid Viggbyholmssjön.

Till Sverige hade alltså kommit många estländare och bland dem fanns goda organisatörer som snabbt fick igång estniska skolor i större städer och därför kunde Valentina börja estnisk realskola i Stockholm på kvällstid. Under dagarna hade hon arbete på Postgirot och under en tid hade hon diskarbete på en restaurang. Trots fredliga förhållanden i Sverige var många estländare oroliga över närheten till Sovjet och önskade flytta vidare västerut. Så även Mikael. Han satsade pengar som delägare i en båt avsedd för atlantsegling. Mikael var ingalunda någon dålig affärsman men denna gången blev han snuvad. Skeppare försvann spårlöst med båt och pengar.

En kort tid efter det att Olga och Valentina kommit till Viggbyholm, flyttade Lo till Stockholm där hon fick anställning som dansare på Oscars-Teatern. Hennes man Hajo kom något senare också han till Stockholm. I Sverige rådde stor läkarbrist och Hajo fick tjänst på Södersjukhuset. Ganska snart blev han emellertid läkare på kustsanatoriet på Styrso i Göteborgs södra skärgård, varför han och Lo flyttade dit.

På våren 1949 flyttade Mikael till Kanada där han etablerade sig som arkitekt i Toronto. Olga och Valentina skulle följa efter honom dit och bokade överfart med Svenska Amerikalinjens atlantångare "Kungsholm". Någon amerikaresa blev det emellertid inte för deras del. Ute på Styrso väntade Lo sitt första barn och Olga ville då vara hos henne. Olga flyttade således till Styrso och samtidigt flyttade Valentina till Göteborg där hon började sin utbildning till kemiingenjör på Göteborgs Tekniska Institut.

På Styrso bodde Olga kvar till våren 1952 då Valentina skaffade en tvårumslägenhet i Kortedala där mor och dotter flyttade in. Ungefär samtidigt flyttade Lo och Hajo från Styrso till Kortedala där Hajo öppnade egen läkarmottagning. De blev nära grannar med Olga. Valentina hade avlagt sin examen och arbetade på Svenska Oljeslageriet i Mölndal. Där träffade hon Wulfila och de gifte sig i juli 1957. De bosatte sig i Mölndal och Olga skaffade sig då en lägenhet i närheten, en trivsamt enrumslägenhet.

Trots att Olga blivit utsatt för så många påfrestningar under två världskrig var hon ganska osjälvtändig och beroende av sina barn, främst då Valentina som tog sig an henne då hon behövde kontakt med myndigheter eller liknande. Olgas modersmål ryska var det enda språk som hon riktigt behärskade. Tyskan och svenskan gick ganska knaggligt och inte heller estniska kunde hon särskilt bra. Sitt umgänge hade hon mest med några ryska vänner. Hon var mycket kyrksam och deltog i gudstjänstlivet i Göteborgs ortodoxa församling. Under Styrso-tiden hade hon, efter av fjärdingsman godkänt förhör i svenska, blivit svensk medborgare från att tidigare varit så kallad statslös. Medborgarbesväret var undertecknat av statsrådet Ulla Lindström.

Olga med Albert och Kerstin

På försommaren 1960 flyttade Wulfila och Valentina till Borås där Wulfila fått arbete på AB Svenskt Konstsilke. Även Olga flyttade till Borås och skaffade lägenhet i samma stadsdel. Wulfila och Valentina fick två barn, Albert och Kerstin, och Olga tog med glädje och kärlek på sig rollen som "babusjka".

Vistelsen i Borås skulle komma att vara i sju år. Driften vid Svenskt Konstsilke drabbades av nedläggning och Wulfila fick arbete på gummifabriken i Gislaved. För Olga skulle det ha blivit alltför avlägset från kyrka och vänner att bo i Gislaved så i stället flyttade hon tillbaka till Kortedala, ganska nära granne med Lo och Hajo.

I Gislaved lät Wulfila och Valentina bygga en villa och ett av rummen reserverades som Olgas rum och hon bodde där så ofta som hon hade lust, ibland någon månad i sträck. Lo hade dött redan 1971 och endast två år därefter dog också Mikael i Kanada. Olgas bästa vänner i Göteborg var döda och hennes ensamhet gjorde att hon alltmer kom att bo i Gislaved.

Strax före midsommar 1975 insjuknade Olga med smärtor i bröstet. Hon lades in på lasarettet i Värnamo där man konstaterade en hjärtinfarkt. Olga var döende och hon visste detta. Midsommardagen samlades för sista gången hennes anhöriga Valentina, Wulfila, Albert och Kerstin vid hennes sjukbädd. Kyrkoherden Algulin gav henne Herrens Heliga Nattvard och natten till den 26 juni dog Olga. Ett livsöde som för över åttiofem år sedan börjat långt borta i Sibiriens ödemarker var avslutat.

Begravningen ägde rum på Kvibergs begravningsplats i Göteborg och biskop Timtjenko förrättade jordfästningen i Heliga Korsets kapell.

Nedtecknat i Gislaved december 1984,

Wulfila Enkler